

վերանայնու եղև նախապետներուն վրայ :
«Այդ» եթէ արեգակը, որ միայն
տիրարնչան մ'է ամենակարող Վարչին,
այս տիրազերական ազդեցութիւնը կը
նէ, ինչպէս յաւիտենական սէրը և
ստաւաւածային վերին կարողութիւնը
չը պիտի ընէ աւելի մեծամեծ բարիք
ներ :

«() Ննէ նոյնպէս միտք» որ կենդանի
է և կը խորհի բաւ ներսի գիշ : Ս'ի և
նոյն միտքով միթէ չէ՞ն ըմբռներ ինչ
պէս ամենափոքր առարկաները նոյն
պէս ամենամեծերը, ինչպէս ամենա
հեռաւորները, նոյնպէս ամենամերձաւ
քաղները, ինչպէս անցեալ փորձերը
նոյնպէս ապրուսի նախատեսութիւն
ները, ինչպէս երկնակամարի վրայ եւ
զաւծ լուսաւոր գունդերը, նոյնպէս
փաշի մէջ սողացող գեռուներ : Այժմ
մարգկային միտքը՝ աստուածային լու
սոյ մէկ կայծ մը ըլլալով, այս հրա
շաքի կաքողութիւնն ունի, միթէ զար
մանանայի ե որ յաւիտենական և ա
ռաջին լոյսը աւելի մեծամեծ հրաշք
ներ գործէ ք :

Թէ՛նաջրոն այսպէս խօսելով՝ լռեց
և կորեկից գթութեամբ մը իւր ա
շակերտին նայեցաւ : Յետոյ կրկնեց
«Արեւի թօթթարտ, միթէ դժուա
րի՞ն է քեզ հաւատալ, որ Մտուած,
որ մեր գլխու մտքերը հաշուած է,
կարող է հոգալ բաւ կենացդ համար
և ուղղել քո ընթացքդ 'ի բարին » :
Այդպէս ասելով որ Մտու
ածոյ նախախնամութեանը վրայ կաւ
կամ ունէր, խորին յուզմամբ մը պա
ռասխանեց, «Այո, պիտի, կը հաւա
սամ ես, օգնէ Մտուած իմ և Տէր,
օգնէ իմ անհաւատութեանս, որ այ
սուհեակաւ 'ի բոլոր սրտէ հաւատամ և
պաշտեմ գրեց ք :

Ինչպէս ասելով : Ինչպիսիք Մ.
Երանանդան ալ : Գեղարանին վերադ
Արեւ Յաւիտենաց :

ԿԱՐՃ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՅԱՍՈՐԻՍ

1866 Հոկտեմբեր 16 կիւրակէ օրը
սրբոյ Աթոռոյ վերաբերեալ՝ փոքր
բայց կարեւոր պաշտօնիւ մեկնեցանք
սուրբ Արեւադեմէն և հանգիստեալ
Աթոռոյ վանուց՝ Յոպպէյու վան
քը հասանք : Գաղղիոյ Ս'իսաթի ընկե
րութեան շոգենաւը Յոպպէյու դի
մաց իւր խորախին վրայ կը սպասէր :
և միտեցամոյն պատրաստ էր զմեզ
ընդունելու : Այդպէս երկաթը առ
նելով յաջող նաւարկութեամբ՝ ա
ռաւօրը կանուխ Պերութի դիմաց
խորախեց : Այս տեղ չեմ ուզեր յի
շել մաքրանոցին (քարանթինայի) մէջ
քաշուած նեղութիւնները, որ դժ
բաղդ ճամբորդաց կը պատահի : Պե
րութ, ըստ հետոյ Պերթիթու կամ Վե
րիսան ձայնեալ, բարեւէն և անուանի
քաղաք Փիւնիկիեցոց, որ առաջին
դարերուն մէջ իրենց վաճառակա
նութեամբը աւելի ծաղկեցողցեր
էին, չեթէ միայն այս, այլ բոլոր այն
քաղաքները որոնք իրենց իշխանու
թեան ստակ կը գտնուէին, թէպէտ
այժմ ևս քաղաքս առաջինէն աւելի
գեղեցիկ և բարեկարգ կը տեսնուի իւր
նորանոր և հոյակապ շինութիւննե
րով և ընդարձակ ու յարգաւորն փռ
ղցներովը : Հին քաղաքը պարսպա
պատ է որոնք տակաւին կ'երեւին :
բայց այժմ՝ քաղաքին դիրքը, ընդար
ձակ բլրակներու վրայ տարածելով,
հին պարիսպն խափանեալ են և շատ
տեղերը կը քակեն : Օրովեղերքէն կե
րեւի հին բերդը՝ վաճառականութիւ
ծաղիւմ է : Այսպիսով հետ, ու գրե
թէ Մարտի առաջին նաւահանգիստն
է : Ինչպիսիք խառն են, Տաճիկք, Յոյնք
Սաւանթիք, Հոսթիէական Յոյնք, ու
բոնց շատերը 1860 թուին իրենց մեզ

րիսը եղեղեցւոյն ծոցը դարձան և Կան
և Լժերիկացի բողբոսկանք Երեւելի
են հայակազ եկեղեցիքն Լատինաց և
Ռուսաց, ժողովարանն բողբոսկանաց
ծաղկած է ուսումնականութիւն յաճա
խութիւն ուսումնարանաց և տպարանաց,
որք զանազան կողմերէն ուսմանք սոր
վելու առտ կը փութան և Երասի արքե
պիսկոպոս Զուռաց և Իւրաքանչիւր քը
րիստոնէայ ազգաց տեսուչներ Զաստ
րակ լեզուն Լրտարացոց է, բայց կը
խօսին յունարէն Գաղղիերէն և Իտալե
րէն երբեմն և Կայ նաեւ փոքրիկ վանք մի
Լճիկա Զայոց տարր Լճան անուամբ,
1851 թուին որոյ Լժուոյս ի գնաց
առեալ յաւուրս Զովհաննէս Պատ
րիարքի Օմիւսնացոյ, որոյ տեսչու
թիւնն արդոյ Լժուոյս կառավարու
թեան կը վերաբերի, և տեսուչ վար
դապետ մի կը նստի քանուած պան
դուխտ Զայոգգի ժողովուրդը հոգե
ւորապէս մխիթարելու համար ։ () Կը
և կլինայն բարեխառն է ։

Պետութ քաղաքէն ամառս 29 ին
մեկնեցանք շոգեմաւով և հասանք ի
Լաւոդիկէ, թարապարուտի նաւա
հանդիսոր միայն հանդիպելով ։ Ի ծու
վեղին կան քանի մի տունք, մթե
րանոց և կրպակք, մաքսատուն և աւե,
րակ բերդն, որոյ մէկ մասը ծովուն մէջն
է ։ Բուն Լաւոդիկէ քաղաքն ընդար
ձակ դաշտի մը վրայ տարածուած է ։ ո
րուն մէջ կը տեսնուի հնութիւն նշխար
ներ, ոմանք կանգուն և ոմանք հողա
կայտարու տակ, ինչպէս է յաղթութիւն
կամարը, որուն վերայ քանդակուած կը
տեսնուի հին սողաւարտի, պրահի,
ժահանի, նիզակի և այլ նկարներ և
ուրիշ տեղ մը քանի մի մեծամեծ եր
կար քարեր, իրարու վերայ շարուած,
որոնց վերայ կը գտնուի մանր ծաղկեայ
պատկի և տրմաւեհի քանդակներ,
և շատ մի կրանիտ և պորփրէրի սեանց

կտորակներ և ամբողջներ, որոնց
շատերը կրպակաց և տանց պատերուն
մէջ կանգուն կան և մնացածները փը
լատակներուն մէջ կերեւին ։ Հնու
թեան նշմարանքեր կերեւն նաև Հէխ
Խորահիմ կուած հողաքլուրին վրայ,
որ այժմ ձիթեհի ծառատունկով ծած
կուած է ։ Տեղւոյն բնակիչք կրտն
թէ հին քաղաքին տեղն առտ է, զոր
Հռոմէայցիք կործաններէն և ցարգնոյն
հնութեց բեկորները աւերակաց մէջ
կերեւին ։ Ետ է Հէխ Խորահիմ կու
ուած երեւելի մզկիթն Տաճկաց և որ
իւր և աշակերտին գերեզմանը մզկի
թին մէջն է, և է այժմ երեւելի
ուխտատեղի Տաճկաց, Կան հին եկե
ղեցիք, որոնք ի մզկիթ փոխարկեալ են
գաւանի և երեւելի հնութիւնք, զորս
ժողովեալ են Լւրապական տէրու
թեանց հիւպատոսք, զոր որինուի, սպի
տակ մարմարինէն արձաններ և երե
ւելի քանդակներ, հին պորփրէրի և
կճեայ բեկորներ և այլ տեսակ հնութիւ
ններ, զոր օրրստօրէ կը հաւաքեն ։ որոնք
կենդանի վրայ են քաղաքիս նախնի
հարստութեան և ճոխութեան ։ Բնա
կիւք են Տաճիկք, Յոյնք, Սարմիթք և
Հայք ասիականութիւ ։ Տաճիկք ունին ե
րեւելի մզկիթներ, և մասնաւոր զրա
րոյններ, ջերմ են ի կրօնա իւրեանց,
և բաղնաթիւ են քան զՎրիտանոնացոյ ։
Յոյնք ու նին քանի մի եկեղեցի և եպիս
կոպոստարան ։ Երեւելի է ուսումնարանն
այլկանց զոր ջանիւք եպիսկոպոսին հիմ
նեալ և բարեկարգեալ է երբք լեզուաց
գասախօսութեամբ, այն է Զուռա
րէն, Գաղղիերէն և Լրտարերէն, և
աշակերաք առ հասարակ 100 էն աւե
լի ։ Տեսանք անդ յեկեղեցին Զուռաց
հին երկաթապիր և յունական գրով
գրչապիր, աճեւտարան մի մեծագիր,
որ եպիսկոպոսք անդւոյն յաջորդա
բար իրեց ստորագրութեամբ անոր

հնութիւնը վաւերացուցեր են, որ ճիշտ թուականը անայտ է : Հայք կարի սակաւաթիւ են այժմ, թէպէտ ի պատմութիւնս և ի յիշատակարանս գրոյց աօր լինել երբեմն ի լաւագիկէ եկեղեցի և ժողովուրդ, և առաջնորդ եպիսկոպոս, ինչպէս որ Հռոմկայ Գումարուած եպիսկոպոսաց կարգին մէջ կը յիշուի Սարգիս եպիսկոպոս ի լաւագիկեայ : այլ այժմ այդ հնութիւնները բոլորովին անհետացեալ երեւին : միայն քանի մի տուն Հայք և սուրբ Երուսաղէմի հոգեւորան, զոր հաստատեալ են 114 տարի յառաջ Պատրիարքունք և միաբանք իրենց յոգնաջան աշխատութեամբ : Հոգեւորանն բաւական ընդործակ է, 12 քարուկիր և կրկնայարկ սենեակներէ բաղկացեալ, ընդարձակ պարտէզով, և փերիկ եկեղեցին յանուն սուրբ Եստուածածնի օծեալ է, որուն յիշատակարանը ահաւասիկ մեր ընթերցողաց կը ներկայացնեմք : « Եստուծով և յորգորմամբ սուրբ Երուսաղէմի Պատրիարք տեառն թեոդորոսի ճգնազգեաց վարդապետի, այս հոգեւորանս արար յիշատակ իւր արհեստի վաստակէն վասն հոգւոյ իւրոյ և ծնողաց հոգւոյն, որ է ծննդեամբ Հալէպցի և սննդեամբ Պօլսեցի, արհեստիւ Սէտէֆծի (Յակոբ ամուսնոյ կոչեցեալ, սուրբ Յակոբի այ միաբան, և վայելողքդ ասացէք Եստուած ողորմի, ամէն : ի թուին իբրեւ, ըսէն ո : Սուրբ նաեւ եկեղեցին սեփական կառուած՝ քանի մի տուն և կրպակք, որ արդեամբք սրբոյ Եստուոյս սուրբեր են նախնիք, որոնց մէկուն արձանադրութիւն դարձեալ աստ կը դնեմք : « Ի Պատրիարքութեան տեառն (Յովակիմայ դիտապետի, այս հոգեւորանս դրան մերձ եղեալ զոր ի ներ հոգեւորան մտեալ է, վերջն առեցեալ եղև

արդեամբ (Եստուոյի մահտեալ Գէորգին վասն իւր ծնողացն և որդւոյն (Յովհաննէսին և հասալն ննջեցեոյց հոգւոյն յիշատակ է, թուին իմ ո : Եյնպէս այս հոգեւորան տեսչութիւնը ի սկզբանէ անտի սրբոյ Եստուոյ կառավարութեան կը վերաբերի, որ այժմ Սարգսարայի սուրբ վանուցս միաբան Երթանապետիւ Օսթրիա վարդապետին յանձնուած է հոգեւորան և կալուածոց տեսչութիւնը, և ժողովողոց եկեղեցական խորհրդոց մատակարարութիւնը, որ չորս տարիէ ի վեր իւր պաշտօնը արթնութեամբ կը կատարէ : Սաւառականութեամբն չէ այնքան ծաղկեալ, վասն որոյ բնակիչք տեղւոյն աղքատ են : բերք երկրին չէ այնքան առատ, ունի պարտէզս շուրջանակի, յորում գտանին մրգեղէնք՝ կիտրոն և նարինջ : բերք առատ ցորեան, գարի, շուշմայ (սուսամ), և ձէթ : դարմանեն զձիթեւն ի գիւղորայս, բամբակ, բուրդ :

Սնայածը յարդր խառնէ

ՀԱՐԵՒԱՆՑԻ ԱԿԵՍՐԵ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԻՍՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅԻ

Որչափ մարդկային մտաւոր յառաջդիմութեան հորիզոնը կընդարձակի, այնչափ երկրագունտս նորանոր երեւոյթներու տեսարան կը դառնայ : Սի կողմէն քիմիագիտութիւնը և բուսագիտութիւնը նորանոր գիւտերով բլրութեան ոյժը մարդկային հանճարոյն և գործունէութեանը աջակից կ'առնեն և մինչև ներկայ դարս գտնուած շատ խոյնդոսներ կը հարթեն յառաջդիմութեան առջև, իսկ միւս կողմէն հնախաւորութիւնը բազմադարեան փրատակներու և աւերակներու մէջէն